

“DOST MEMLEKETİN İNSANI DA DOST OLUR”

PROF. DR. ABDUVELİ KAYDAR

Yarım yüzyıla yakın bir süredir “Türklük Bilimi” sahasında çalışıyorum. İşte bu vakit içinde Türk topluluklarının dilini, dili vasıtasıyla karakterini, dinini, gelenek ve göreneklerini, dünya görüşlerini belli ölçüde tanıyarak öğrenmek mümkün oldu. Bu toplulukların çoğunun geçmişte Rus İmparatorluğunun sömürgesi oldukları ve diğer devletler tarafından “sömürge” olarak adlandırıldığı malûmdur. Bunlardan birinin de uçsuz bucaksız topraklara sahip olan Kazaklar olduğu düşünülüyordu.

Zamanında Türk dünyasının, özellikle iki memleketinin; Doğu Türkistan ve Türkiye, tarihî kaderi, dili ve edebiyatı, etnografyası ve kültürü dil bilim adamı olarak beni daha çok ilgilendiriyordu. Bu yüzden, uyuşum Kazak olmasına rağmen, bilim alanındaki meşakkatli ömrümün 25 yılını Uygur dilini araştırmaya ayırarak birçok bilimsel makale yazdığım birçokları tarafından bilinmektedir. Uygur Türkçesine olan ilgimin başlıca sebebi, bir zamanlar Kazak bilim adamı Şokan Velihanov’un bu sahada yapmış olduğu değerli çalışmaları, dil alanında devam ettirmek idi.

Avrupa ve Asya kıtalarını birleştiren ve “Altın Köprü” olarak ifade edilen, medeniyeti ve kültürü eşsiz ulu memleket Türkiye’ye ilgi duymam ise, bu memleketin etnik kökeninde bütün Türk dünyasının köklerini görür gibi olmamdan kaynaklanmaktadır. Yedi yüzyıl boyu hâkimiyet süren Osmanlı Devleti’nin temelini oluşturan Oğuz boyları ile zamanında Seyhun nehri boylarında birlikte yaşayarak tamamıyla kaynaşan bütün Kıpçak dünyasının temel direği sayılan Kazak boyunun atalarının, kökleri derinde yatan ortak tarihi göz önüne gelmişti.

Oysa, geçmiş kaderi bir, dili ortak, kandaş akrabaları okuyarak öğrenmekten ziyade onlarla yakından tanışıp, karşılıklı sıcak ilişkiler kurmak çok daha güzel olacaktır. Bunun güzelliğine hiçbir şey ulaşamaz. Fakat böyle bir imkân, belli sebeplerden dolayı, bugüne kadar doğmamıştı. Türkiye ile Sovyetler Birliği’nde yaşayan Türk soylu büyük-küçük yirmiye yakın topluluk, tam anlamıyla

birbiriyle ilişki kuramayıp, zamanında “Demir Perdenin” iki yakasında kaldılar. Bu akraba boyların birbiriyle ilişki kurmaya başlaması ancak Sovyetler Birliği’nin kendi kendini dağıtmasıyla mümkün olabilmıştır. Bu yararlı faaliyetlerin hepsinin temelinde Türkiye’nin, Türk devlet adamları ve bilim adamlarının gayretlerinin olduğunu, özellikle son on on beş yıl içinde bizlere önderlik ederek, düzenli ve sürekli olarak düzenlenmekte olan uluslar arası toplantıların, kurultayların arkasında onların desteği ve büyük çabalarının olduğunu anlamamak imkânsızdır. Ezelden beri birlikte yaşamış ve çok sıkı kaynaşmış olan, dili, dini, duygu ve düşünceleri, gelenek ve görenekleri aynı olan bir halk, Türk halkı, kaderin bir cilvesi sonucu dünya üzerinde çeşitli bölgelere yayılmış olarak hayat sürmektedir. Tarihin normal seyri bugün Türkiye’yi, Türk dünyasının lideri konumuna getirmiştir. Bunu, 1986 yılında İstanbul’da yapılan “Uluslar Arası Türkologlar Kurultayı”nda, Sovyetler Birliği delegeleri arasında olduğum ilk seferimden itibaren bu ülkeye günümüze kadar yaptığım birçok seferden açık olarak görmüş, anlamışım. Bu kurultaydan sonraki on beş yıl içinde ben Türkiye’ye on - on beş kez geldim. Ankara (3), İstanbul (2), İzmir (1), Konya (1), Karaman (1), Kayseri (1), Denizli (1) gibi şehirlerde yapılan her türlü bilimsel toplantı ve konferanslara, dil bayramlarına katıldım.

Gerçeği saklamamak lâzım: Ben dünyanın birkaç ülkesinde, eskiden Sovyetler Birliği içinde yer alan ülkelerin birçok şehrinde yapılan “Türkoloji Kongreleri”ne çağırılmışımdır.

Fakat Türkiye’de yapılan bu türdeki toplantıların beni daha fazla etkilediğini saklayamam. Belki de Kazak olduğumdan mıdır bilmiyorum, ben Türkiye’ye geldiğimde uzun zamandır görmediğim, çok özlediğim akrabalarımı görüymüşüm gibi duygulara kapılıyorum. Hem büyük hürmet gösterip bizi karşılayan aydın kişilerin ardına kadar açtıkları kollarından hem de kurultaya çeşitli yerlerden gelen ve özlem dolu gözlerle bizleri bekleyen kişilerin güler yüzlü, ıslık ıslık parlayan gözlerinden bambaşka bir yakınlık ve buruk yüreklerin sıcak duygularını hissedebiliyorum.

Bu yüzden olacak ki, Türkiye’deki uzmanlık alanı bana yakın meslektaş bilim adamlarının hepsiyle olmasa bile birçoğuyla yakından tanışıyorum ve sık sık görüşüyorum. Türkoloji dünyasında tanınmış bilim adamları ve devlet adamlarının içinde Zeynep Korkmaz, Ahmet Bican Ercilasun, Osman Fikri Sertkaya,

Hamza Zülfikar, İsmail Parlatır, Mehmet Hengirmen, Nadir Devlet, Hasan Eren, Talât Tekin gibi profesörlerle yakın ilişkiler içinde olduğumu ve fikir alışverişinde bulunduğumu söyleyebilirim.

Bu bilim adamları ve devlet adamlarıyla olan ilişkiler sadece toplantılar sırasında kurulan ayaküstü dostluklar şeklinde değil tabii ki. Türkiye'nin eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den başlayarak daha başka değerli devlet adamları; Namık Kemal Zeybek, Türkiye'nin Kazakistan eski büyük elçisi Kurtuluş Taşkent, Büyükelçilik Kültür Müşaviri Alaaddin Korkmaz ve adı yukarıda geçen bilim adamlarıyla ilişkilerimin çok yoğun ve verimli olduğunu söyleyebilir ve bunu da kanıtlayabilirim.

Türkiye'ye, Türk bilim adamlarına karşı şahsım adına sıcak duygular ve memnuniyet duymamı sağlayan ilk olay olarak; kendi vatanım olan Kazakistan'ın yıllardır özlemini çektiği en büyük arzusu gerçekleşerek bağımsızlığına kavuştuğu o mutlu (1991 yılı) günde dünya üzerindeki diğer dilektaş, kandaş ve akraba olan Türk memleketlerine önyak olup iki saat geçtikten sonra Kazakistan'ı tanımasını ve bunu bütün dünyaya ilân etmesini gösterir idim. Bu yüzyıllardır bozulmadan süregelen akrabalığın, ebedî dostluğun apaçık delili olmuştur. Bu dostluğun bu şekilde devam edip gelişeceğinin göstergesi de Türkiye'nin Kazak halkının bağımsızlığını sıcak ve samimî duygularla kabul etmesidir ki; bu da ebedî olarak saklanıp gelen akrabalık duygusundan kaynaklanmaktadır, diye düşünüyorum.

Şimdi memleket ve halkımız arasında bu şekilde başlayan bu sarsılmaz dostluğun bilim dünyasında, daha kesin olarak söylemek gerekirse hayatımın çoğunu verdiğim Türkiyat sahasındaki kesin neticelerine bakıldığında onun da fevkalâde iyi olduğunu söylemem gerekir. Yukarıda adı geçen bilim adamlarının oy birliğiyle seçimleri üzerine ben 1989 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumunun aslı üyeliğine seçildim. Bu unvanın bana Türkiyat sahasında yaptığım çalışmalar üzerine verildiği söylenmişti. Osınan Fikri Sertkaya önderliğindeki bilim adamlarından oluşan bir grup, özel olarak Almatı'ya gelerek bu unvanı bana tebliğ ettiler ve belgemi verdiler. Sovyetler Birliği bilim adamlarının arasında bu unvana çok az sayıda bilim adamının meselâ; Akademik N. A. Kononov, Prof. N. A. Baskakov, Prof. A. N. Nadjib, Prof. A. R. Tenişev, Prof. M. Ş. Şiraliyev, Prof. A. M. Tserbak, Prof. A. V. Severtyan, Akademik İ. K.

Kenesbayev vb. sahip olduğu malûmdur. Elbette söylemeye gerek yok. Uluslar arası düzeydeki bu unvan bana ilham vererek büyük çalışma azmi ve istek aşılamıştı.

Türk hükûmetinin teşvikiyle bilim adamları tarafından organize edilen büyük toplantılar, verimli ve ses getiren kurultaylar, dil bayramları ile bunun gibi kültürel aktiviteler benim bildiğim son on beş yıl içinde oldukça sık yapılmaktadır. Bunların hepsi sadece "yapıldı", "yaptık" demek için değil, önlerine büyük maksatlar koyan Türk devletlerinin, parlak geleceğine, bugünkü durumu ve gelecekteki kaderine, dil, din, fikir ve faaliyet birliğine yönelik, stratejik öneme sahip meselelere adanmış önemli toplantılar, kurultaylar.

Ben bunların bazılarında katılıp, programdaki belli konular üzerinde fikirlerimi bildirdim. Bu meselelerin çoğunluğu Türk diline, imlâ ve yazımına, kelime zenginliği ve terminolojisine aitti. Örneğin ben 1991 yılında Kayseri şehrinde yapılan "Türk Dünyası" adlı uluslar arası kurultaya katılıp "Kazaklar: Ana Dili Aleminde" adlı etnolingüistik sözlük hakkında bir bildiri sunmuştum.

1993 yılında Ankara şehrinde yapılan Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan temsilcilerinin katıldığı toplantıda Lâtin alfabesine dayanan 34 harfli ortak bir alfabe kabul edilmişti. Tarihî önemi büyük bu toplantıya Kazakistan adına katılan üç temsilciden (S.Batırşa, E. Kojabekov, A. Kaydorov) biri olarak kabul edilen ortak alfabe projesine ben de imza atmıştım. 1 yıl sonra Türkiye'nin Antalya şehrinde yapılan "Dünya Türkologları Kurultayı"nda, Türk Devletlerinin Lâtin Alfabesine geçişinin oy birliği ile kabul edilmiş törenine katılmıştım. O günden beri (1993) kendi memleketimin vatandaşı, ileri geleni ve dil uzmanı olarak kendi imkânlarım dahilinde Lâtin alfabesine geçişi savunup, cumhurbaşkanına dilekçeyle bu konuda teklifte bulunmama ve Türk dünyası bilim adamları tarafından kabul edilen bu hayatî mesele konusunda ısrarına sadece Türk dünyasının parlak geleceği ve Türkiye'nin öncülük ettiği bu faydalı hareketin eninde sonunda kabul edileceğine dair sahip olduğum sarsılmaz inancım sebep olmuştur.

1997 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinin daveti üzerine 13-14 Mayıs tarihleri arasında Karaman'da tertip edilen "Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma" törenine katıldım. Bu toplantıdan ben kendi namıma ve Kazak halkı adına faydalı mesajlar çıkarmıştım. Her yıl yapılan bu bayram Türk dilinin resmî

dil olarak kabul edilmişinin (1997) 722. yıl dönümü kutlaması idi. Bunun başlayış ve gelenek hâline gelişi de oldukça ilginç: Karamanoğlu Mehmet Bey 13 Mayıs 1277'de "Şimden geru hiç gimesne kapıda, divanda, mecliste, seyranda Türk dilinden özge söz söylemesinler" şeklinde bir emir verir ve buna kesin olarak riayet edilmesini ister. Bu emri, "Büginnen bastap eşkim avlada da, mekemede de, mejliliste de, sayranda da Türük tilinen özge sözdi söylemeytin bolsın!", şeklinde Kazak Türkçesine aktardık.

Türk dilinin resmî dil olarak kabul edilışı kutlamalarının en son yapılan törenine ben de şahit oldum. "Ana diline hürmet gösterip, bayram olarak kutlayan halkın başka bir arzusu var mıdır?" şeklindeki fikre bu bayram nedeniyle sahip olmuştum. Çünkü, belli sebeplerden dolayı toplumsal hayattan uzaklaşarak terk edilmeye başlayan Kazak diline "millîlik" payesi verilse de onun hâlâ bu şekilde zayıf kalmasının sebebi olarak Mehmet Beyin buyruğu gibi kat'î ve kesin hükümlü bir kararın alınmamış olması gösterilebilir mi acaba diye düşünmek mümkündür.

Eğer akraba toplulukların birbirinden öğreneceği, örnek alacağı bir şey varsa, o da, Kazakların Türkiye'deki kardeşlerinden öğrenecekleri, "Ana dillerine saygı duymak ve onu yüceltmek"tir diye düşünüyorum.

Zamanında, Kazak topraklarında Kazak dilini koruma probleminin olduğu halkımız tarafından bilinmektedir. Onu korumanın en etkili ve başlıca yolu, halkın ana dili hakkındaki görüşlerini değiştirmek, kaybolan millî duyguları tekrar uyandırmaktır.

İşte biz bu amaca yönelik olarak zamanında (1989) Uluslar Arası Kazak Dili Vakfını kurmuştuk. Bu vakıf özellikle son beş yıl içinde toplum için pek çok faydalı işler yapmayı başardı. Bunların birisi, ana dilimize millî statü kazandırılmasıdır. Cumhuriyetimizde de, yabancı memleketlerde de Kazak dilinin milyonlarca gönüllüsü bulundu. Kazak dili için uğraş veren, emek sarf eden yüzlerce gönüllü neferler ortaya çıktı. Bu konuya hassasiyet gösterenler arasında cumhurbaşkanları, devlet adamları görülmeye başladı. İşte bununla bağlantılı olarak Uluslar Arası Kazak Dili Vakfı tarafından böyle kişilerin emeklerini belgelemek maksadıyla "Ana Dilinin Muhafızı" adlı altın madalya hazırlanmış ve bununla üç kişinin; Kazak dilinin en büyük bilim adamı ve devlet adamı Ahmet Baytursınoğlu, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ve Türkiye Cumhuri-

başkanı Süleyman Demirel'in, onurlandırıldığı iki dost memleket tarafından bilinmektedir. 4 Eylül 1997 yılında adı geçen vakfın başkanı Akademik Abduveli Kaydar (bu makalenin yazarı) ile Ömirzak Aytbaevtar'ın Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in huzuruna çıkararak Türk dünyasının en büyük şahsiyetine, büyük lidere Türkiye adına, ana dili hakkında göstermiş olduğu şahsî gayretlerinden dolayı "Ana Dilinin Muhafızı" adlı altın madalyayı takdim edip döndükleri de herkes tarafından bilinmektedir.

Bu sıcak tören sırasında; daha sonraları bütün gazetelerde Süleyman Demirel "Kazak Baba" olarak adlandırılmıştı. Süleyman Demirel Bey bizim bu faaliyetimiz hakkındaki memnuniyetini bildirip, heyecan içinde *"Böyle bir faaliyeti 10 yıl önce gerçekleştirmeyi düşünmek bile imkânsızdı. Bu sizlerin egemen, bağımsız oluşunuzla mümkün olmuştur. Ana diliyle ilgili olarak verilen bu altın madalyayı ben elbisemin üstüne değil, yüreğime takacağım"* deyip teşekkür ederek fotoğraf çektirmiştik. Sonra bizi, hürmet göstererek uğurlamıştı.

Ben şahsen bu olayı Türk dünyasındaki iki akraba devlet arasındaki büyük dostluğun farklı bir görüntüsü olarak düşünüyorum. Yine bunun gibi sıcak ve samimî duygular bu iki toplum arasında çok eskiden beri vardı, bugün de olabilecek en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Gelecekte de bunun böyle devam edeceğine inancım tamdır.

Cumhurbaşkanlarımızın yüksek himayeleriyle oluşturulan ve bugün kanatları çok geniş alanlara yayılan Türkistan'daki Uluslar Arası Üniversite iki ülke için ortak bir bilim merkezine, Avrasya'yı birleştiren altın köprüye dönüşmektedir. Bu da iki memleketin birliği ve huzuruyla ortaya çıkan yeni bir oluşumdur.

Bu, medeniyetini yayıp ufuklarını genişletme faaliyetinin ilk görüntüsüdür. Medeniyet sahasında yapılmakta olan işlerin hepsi bunlardan ibarettir.

Ben geçen (1998) yıl Türkiye devletinin başka büyük bir hürmet ve iltifatına sahip oldum. Süleyman Demirel Beyin emriyle bu ülkenin Liyakat Nişanı ile şereflendirildim. Bunu, bazı kişilerin, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in göğsüne taktığımız altın madalyanın bir karşılığı olarak düşünmesi de mümkündür. Bu madalyayı biz, alçak gönülle söyleyecek olursak, iki memleket arasındaki ilmî, kültürel sahalardaki, daha sonraki yıllarda yaptığımız bazı işlerin, verdiğimiz emeklerin değerlendirilmesinin bir sonucu olarak algılıyoruz.

Sonradan işittiğime göre, bu madalya ile Rus bilim adamı Türkolog, Rusya

Bilim Akademisi üyesi Prof. Edhem Tenişev, Kırgızistan Bilim Akademisi üyesi Akademik Prof. Bibune Oruzbayeva gibi bazı ünlü bilim adamları da şereflendirilmişti. Bizi, onlardan biri olarak görmek doğru olacaktır sanırım.

Mesele madalyada, unvan ve makamda değil tabii ki. Bu faydalı çalışma ve faaliyetlerin sebepleri ne olursa olsun derinlerde bir yerlerde yatıyor gibi. Bugün için, bunun gibi gelecek yüzyılda Türkiye için ve diğer bağımsız Türk devletleri için de (zamanında başını daima dik tutarak bütün Avrasya'da hâkimiyet kuran ve göçebeler medeniyetinin kurucusu olan Türk boyları; bunlardan birisi de Kazaklar) en gerekli şey, dostluklarını ve birliklerini korumaları, millî ve tarihî benliğin kazanılması, ruhanî ve kültürel değerlere sahip olunmasıdır. Bilinçli vatandaşlar ve bütün aydın kavmin önündeki zorlu sınav budur, diye düşünüyorum. Dost memleketlerin dost oğulları ve kızları! Bu vatandaşlık görevimizi iyi bir şekilde anlayabilmek bizim için en doğru şey olacaktır.

Akt.: Metin Arıkan